

РОЗДІЛ I

Міжнародні відносини

UDC 327.58:327.7, 341.121

Krystian Michał Kardas,

Magister, doktorant

Katedra Historii Ustroju i Prawa Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II,
Lublin, Polska

ORCID ID: 0000-0002-3412-5018

krystiankardas@o2.pl

SYSTEM OCHRONY MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH W ŁADZIE NARODÓW

Przedmiotem niniejszego tekstu jest międzynarodowy mechanizm ochrony mniejszości narodowych pod rządami tzw. ładu wersalskiego. Cezurą, do jakiej w praktyce ogranicza się problem są lata 1920–1939, tj. od wejścia w życie Traktatu wersalskiego konstytuującego Ligę Narodów do wybuchu II wojny światowej. Formalnie Liga Narodów istniała do 1946 roku, lecz z dniem 1 września 1939 światem rządziło już prawo wojny (wcześniej również agresja przewyższała ład międzynarodowy, czego jaskrawym przykładem były polityka appeasementu wobec Hitlera czy przyzwolenie na ustawiczne łamanie prawa międzynarodowego czyniły Ligę Narodów mniej istotną aniżeli wynikało to z przepisów traktatowych). Autor przedstawił wspomniane zagadnienie osobno w wymiarze ogólnoeuropejskim, osobno względem Polski, łącząc oba spojrzenia. Przywołane zostały również fakty, ilustrujące tendencje konfliktowe w międzywojennej Europie i związane z tym wykorzystywanie instrumentów ochrony mniejszości narodowych do wprowadzania destabilizacji w stosunkach międzypaństwowych. Tekst podzielony został na wstęp, część merytoryczną oraz zakończenie.

Słowa kluczowe: system wersalski, prawa mniejszości, mały traktat wersalski, prawa polityczne, dwudziestolecie międzywojenne.

WPROWADZENIE

Na samym początku przypomnijmy, czym była Liga Narodów. Była to organizacja międzynarodowa utworzona na mocy traktatu wersalskiego przyjętego na konferencji pokojowej w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 r. Traktat ten wszedł w życie 10 stycznia 1920 r. toteż taką właśnie datę należy przyjąć za powstanie Ligi. Była to poprzedniczka obecnej Organizacji Narodów Zjednoczonych. Celem jej utworzenia było zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, których brak dowiodła największa do tamtej pory wojna w historii świata – I wojna światowa (historia bardzo boleśnie zweryfikowała skuteczność ustanowionych w ładu wersalskim

mechanizmów. Liga Narodów, której podstawowym zadaniem było utrzymać pokój, nie zapobiegła nowej największej wojnie w historii ludzkości, o wiele gorszej niż poprzednia). Był to pierwszy tego typu byt prawny w dziejach świata – stała organizacja międzynarodowa skupiająca państwa na zasadach równości (każde państwo posiadało 1 głos). W myśl art. 1 paktu członkiem Ligi Narodów mogło zostać każde państwo, dominium lub kolonia, jeśli rządziło się swobodnie, dawało rękojmię przestrzegania przyjętych zobowiązań i o ile uzyskało dwie trzecie głosów ogólnego Zgromadzenia członków. Jeżeli chodzi o istotę sojuszu, jakim była Liga, zauważmy, że w prawie międzynarodowym ze względu na wykonywanie praw suwerennych państw członkowskich rozróżnia się dwa typy organizacji międzynarodowych, tj. organizacje typu koordynacyjnego i organizacje typu ponadnarodowego (supranacjonalnego) [2, s. 164]. Liga należała do pierwszego z wymienionych typów, gdyż nie wykonywała części praw suwerennych przekazanych przez państwa członkowskie, a jedynie koordynowała ich współpracę.

WYNIKI BADAŃ

System prawny Ligi Narodów obejmował ochronę mniejszości narodowych jedynie w niektórych krajach Europy, pewną ochronę rdzennych mieszkańców terytoriów mandatowych Ligi oraz zaczątki międzynarodowego prawa pracy. Najważniejszym powodem, dla którego stworzono w jej ramach instytucje ochrony mniejszości etnicznych były olbrzymie zmiany terytorialne państw po I wojnie światowej (rozpadły się wielonarodowe monarchie – Austro-Węgry, imperium carów pogrążone w rewolucyjnym chaosie, upadek Rzeszy Niemieckiej powodowały powstanie całej grupy państw narodowych w Europie), które to zmiany doprowadziły do wytyczenia granic często w sposób niepokrywający się z zasięgiem zamieszkiwania poszczególnych narodów – wiele z nich znalazło się w kilku różnych nowo powstałych krajach. Aby zapobiec konfliktom powołano do życia traktatowy system ochrony mniejszości narodowych (mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone zawierały z poszczególnymi państwami traktaty zw. mniejszościowymi. Za wzorcowy przykład takiego porozumienia uważano traktat zawarty z Polską 28 czerwca 1919 r. tzw. mały traktat wersalski [3, s. 31]. Ochrona praw mniejszości była trzonem systemu obejmującego kilkanaście państw, które podpisały traktaty zwane mniejszościowymi, przy czym jego podstawą i pierwowzorem był traktat podpisany przez Polskę, gdyż to ona jako pierwsza podpisała tego rodzaju dokument [6, s. 198–199]. Zarówno z Polską, jak i innymi nowopowstałymi państwami regionu zawierano traktaty mniejszościowe narzucając je państwom jako warunek sine qua non, nie tylko państwom pokonanym, ale nawet członkom zwycięskiej Ententy [Ibidem, s. 204] mimo oporu zainteresowanych stron i bez konsultacji z nimi [1, s. 113–114]. Wynikało to z panujących wśród zwycięskich mocarstw nastrojów, jakoby to dzięki ich poświęceniu nowo powstałe państwa Europy środkowo – wschodniej zawdzięczały swój niepodległy byt. Wyrazem panujących w tym względzie poglądów była wypowiedź brytyjskiego premiera Davida Lloyd George’a, który stwierdził na posiedzeniu Rady Najwyższej 17 czerwca 1919 r., że: «jeśli Polska powróciła do życia,

jeśli Rumunia znajduje się w przededniu podwojenia swego terytorium, to stało się to dzięki wysiłkom i zwycięstwu wielkich mocarstw, mamy prawo domagać się od nich rachunku» [1, s. 114; 6, s. 197]. Rzeczywistość wyglądała inaczej, gdyż narody te zbrojnie uczestniczyły w I wojnie światowej, walcząc w swoim przekonaniu przede wszystkim o niepodległość własnych ojczyzn, nie zaś o interesy państw, do których należały przed wojną. Traktat ten narzucony nowopowstającej (należącej do zwycięskiego obozu Ententy) Polsce był krytykowany przez przedstawicieli doktryny prawa nie tylko z uwagi na jego narzucenie, ale również z racji niewspółmierności ochrony prawnej mniejszości narodowych obowiązującej w pokonanych Niemczech [4, s. 253 i podana tam literatura].

Skoro zaś traktat mniejszościowy zawarty z Polską (Dz.U.1920, nr 110, poz. 728) był pierwszy i uznawany później za wzorcowy traktat regulujący status mniejszości narodowych, przedstawmy najważniejsze jego postanowienia.

Naczelnym zobowiązaniem było przyjęcie zakazu wydawania przez państwo aktów prawnych sprzecznych z traktatem mniejszościowym [7, art. 1]. W umowie tej zagwarantowano, iż każdy mieszkaniec Polski bez względu na urodzenie, narodowość, język, rasę czy religię korzystał będzie z ochrony życia i wolności osobistej, a także wolności religijnej oraz uzewnętrzniania prywatnie lub publicznie swej wiary, o ile nie będzie to godziło w porządek publiczny [7, art. 2].

Państwo Polskie zapewniło, że każdy mieszkaniec posiadający dotychczas obywatelstwo niemieckie, austriackie, węgierskie czy rosyjskie stale zamieszkujący na terytorium już uznanym za polskie przez społeczność międzynarodową lub takim które będzie uznane za polskie w przyszłości (tu chodziło przede wszystkim o Kresy Wschodnie) otrzyma z mocy samego prawa obywatelstwo polskie. Ponadto przyznano wszystkim pełnoletnim mieszkańcom prawo wolnego wyboru swojej przynależności państwowej, także nikt nie mógł zostać zmuszony do pozostania na terytorium Polski ani z niego przymusowo wydalony. W stosunku do nieletnich uznano, że o ich przynależności zadecydują rodzice, tak samo jak wybór dokonany przez męża rozciągać się miał na żonę. Każdy przenoszący się do innego państwa zagwarantowane miał prawo własności nieruchomości w Polsce, mimo tego że ją opuścił oraz mógł wywieźć ze sobą cały majątek ruchomy, bez ponoszenia opłat celnych z tego tytułu [7, art. 3].

Polska uznała za swoich obywateli z mocy prawa również osoby urodzone na Jej terytorium z rodziców stale na nim zamieszkałych, nawet jeśli osoby takie nie znajdowały się w momencie wejścia w życie traktatu na terytorium polskim. Zapewniono takim osobom prawo do zrzeknięcia się obywatelstwa polskiego w placówce dyplomatycznej RP w kraju, w którym takie osoby przebywają. Również tutaj decyzja męża była skuteczna w stosunku do żony, a rodziców w stosunku do dzieci [7, art. 4].

Rzeczpospolita zobowiązała się ponadto nie czynić żadnych przeszkód w wykonywaniu prawa wyboru, pozwalającego osobom zainteresowanym nabywać przynależność polską lub też jej nie nabywać [7, art. 5].

W traktacie postanowiono, że przynależność polską nabywa *ipso iure*, przez sam fakt urodzenia się na terytorium Polski, każdy, komu nie przysługuje pierwszeństwo

korzystania z innej przynależności [7, art. 6]. To oznaczało, iż w polskim prawie normalizacyjnym musiała mieć zastosowanie zasada prawa ziemi /*ius solli*/.

Następnie zapewniono wszystkim obywatelom polskim równość wobec prawa i gwarantowano wszystkim takie same prawa cywilne i polityczne, dostęp do urzędów publicznych, równość obowiązków i zaszczytów, a także równość w dostępie do wykonywania różnych zawodów i wolność działalności gospodarczej bez względu na rasę, język lub religię. Ponadto przewidywał, że każdy obywatel polski będzie mógł swobodnie używać publicznie i prywatnie jakiegokolwiek języka niebędącego językiem polskim, a także konieczność zapewnienia możliwości używania języka mniejszości narodowej w sądach ustnie i pisemnie, pomimo ustanowienia polskiego języka urzędowego [7, art. 7].

Państwo Polskie podpisując umowę, gwarantowało wszystkim obywatelom równość w prawie oraz w traktowaniu. Przejawiało się to także w możliwości wolnego dla wszystkich obywateli zakładania i prowadzenia na równych prawach instytucji dobroczynnych, religijnych, społecznych, szkół i zakładów wychowawczych, gdzie każdy z nich mógł używać swojego języka i praktykować swoją religię [7, art. 8].

W miastach i okręgach, zamieszkałych przez znaczny odłam obywateli języka innego niż polski, Rząd Polski udzielić miał w sprawach nauczania publicznego odpowiednich ułatwień, aby zapewnić w szkołach początkowych możliwość dzieciom takich obywateli nauki obok obowiązkowego języka polskiego, jako języka państwowego, również nauki w ich własnym języku. Przewidziano, że mniejszościom tym zostanie zapewniony słuszny udział w korzystaniu oraz w przeznaczaniu sum, które budżet państwowy, budżety miejskie lub inne przyznają z funduszy publicznych na cele wychowawcze, religijne lub dobroczynne [7, art. 9].

Specjalne, obostrzone gwarancje obowiązywały dla ludności żydowskiej, co w Polsce miało bardzo istotne znaczenie, z uwagi na największą liczebnie diasporę żydowską w Europie. Wyznawcom religii mojżeszowej przyznawano prawo do zakładania własnych odrębnych szkół finansowanych częściowo z budżetu Państwa, przeznaczonych wyłącznie dla dzieci żydowskich przy jednoczesnej samorządności tych szkół – bowiem o ich organizacji wewnętrznej oraz powierzeniu kierownictwa takimi szkołami decydować miały pod ogólną kontrolą Państwa tzw. komitety szkolne powołane przez gminy wyznaniowe żydowskie [7, art. 10]. Kolejnym było zapewnienie swobodnego praktykowania przez Żydów święta szabat, bez żadnych konsekwencji w przypadku odmówienia stawiennictwa w sądzie czy dokonania czynności prawnych (np. głosowania w wyborach) w dzień szabat. Jedynym wyjątkiem były obowiązek obrony Ojczyzny, służba wojskowa i utrzymanie porządku publicznego. Zapewniono, iż w soboty tj. dzień szabat nie będą organizowane także wybory [7, art. 11]. Były to środki ochrony, jakimi nie mogły się cieszyć inne wyznania, (np. nie zakazywano przeprowadzania wyborów w niedzielę z uwagi, że jest to święto religijne chrześcijan różnych wyznań, zdecydowanej większości społeczeństwa, natomiast z tej gwarancji taki zakaz *implicite* wynikał w odniesieniu do sobót z uwagi na szabat. Choć na marginesie trzeba przyznać, że pójście na wybory byłoby pogwałceniem reguł szabatowych, zaś chrześcijanie aż tak restrykcyjnie do

świętowania nie podchodzą – niemniej jednak mechanizmy ochrony były zróżnicowane).

Co chyba najważniejsze, fundamentalne – ustanowiono umiędzynarodowienie ochrony przestrzegania zobowiązań wypływających z traktatu – postanowiono, iż wszystkie postanowienia niniejszego traktatu odnoszące się do mniejszości narodowych, religijnych lub językowych są międzynarodowym zobowiązaniem Polski, nad którego przestrzeganiem czuwa Liga Narodów. Każde państwo – członek Rady Ligi może zwracać uwagę Rady na przekroczenie lub niebezpieczeństwo przekroczenia któregoś z tych zobowiązań. W razie stwierdzenia naruszenia Rada może wydać Polsce wiążące instrukcje, jakie uzna za stosowne w danych okolicznościach. Każda zmiana traktatu mniejszościowego musiała uzyskać zgodę większości głosów w Radzie Ligi Narodów. Wszelkie spory odnoszące się do wykładni tego traktatu, zarówno jeśli chodziło o obowiązki negatywne, jak i pozytywne ze strony Polski, pomiędzy Polską a jakimkolwiek innym członkiem Ligi miały być oddawane pod rozstrzygnięcie Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej, którego decyzje były nieodwołalne i ostateczne [7, art. 12].

Niestety mechanizm ochrony mniejszości został w łonie Ligi Narodów zastosowany albo w sposób nierównoznacznie silny albo wybiórczo. Otóż nie wszystkie państwa zostały objęte zobowiązaniami traktatowymi w zakresie ochrony mniejszości., zaś wobec tych, które zostały nimi objęte, nie uczyniono tego aktami o jednakowym znaczeniu. Oprócz Polski traktaty o ochronie mniejszości narodowych podpisały jeszcze: Rumunia, Czechosłowacja, Królestwo Serbów Chorwatów i Słoweńców czy Grecja, zaś zobowiązania ochrony mniejszości zawarły jeszcze cztery państwa byłego bloku państw centralnych: Turcja, Bułgaria, Austria i Węgry, tyle że uczyniły to w ramach traktatów pokojowych pomiędzy każdym z nich a państwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi (Ententą). Pozostałe państwa zobowiązane do ochrony mniejszości, związały się tym obowiązkiem jedynie w formie deklaracji wobec Rady Ligi Narodów, uczyniły tak: Albania, Estonia, Finlandia, Łotwa, Litwa. Traktowanie jednych państw w sposób surowszy, innych zaś łagodniej nie wydaje się być ani sprawiedliwe, ani pożądane jeśli chodzi o wolę przestrzegania obowiązków ciążących na państwach. Natomiast symbolem wspomnianej wybiórczości systemu mniejszościowego, wręcz jego ułomności, było to, że Rzesza Niemiecka, jako jedyne z państw pokonanych nie została zobligowana do przyjęcia zobowiązań traktatowych z zakresu ochrony mniejszości [1, s. 115]. W Rzeszy Niemieckiej, nawet w jej powojennym kształcie, również zamieszkiwały liczne mniejszości narodowe, jednak z jakiegoś niewiadomego powodu mocarstwa sojusznicze zapomniały lub świadomie zignorowały ich istnienie. W takiej sytuacji system ten zaczął być wykorzystywany przez Niemcy, które nie musiały się troszczyć o takie sprawy na swoim terytorium, toteż nie musiały obawiać się odwetu ze strony zaskarżonych państw zobowiązanych, np. Polski, gdzie mniejszość niemiecka była liczną grupą mieszkańców. Mniejszość niemiecka stała się dla Republiki Weimarskiej pretekstem do dezintegracji struktur państwowych państw zaskarżanych, częstokroć także do naruszania praw suwerennych państw – jednego z filarów ładu wersalskiego [1, s. 115]. Członkowie mniejszości

zyskali też pozatraktatowe prawo składania petycji do Rady Ligi Narodów przeciw państwu zamieszkania, które rozpatrywane były wstępnie pod kątem dopuszczalności przez przewodniczącego i dwóch członków Rady – tzw. Komitet Trzech [6, s. 207; 1, s. 114]. Jedynym wyjątkiem w stosunku do tego mechanizmu, była polsko – niemiecka konwencja genewska w sprawie Górnego Śląska z 15 maja 1922 r. [5], która przyznawała Niemcom w polskiej części Górnego Śląska, a Polakom w niemieckiej prawo do składania w zakresie wynikającym z przepisów części III konwencji, tj. «Ochrona mniejszości» petycji do urzędu do spraw mniejszości, zaś w przypadku nieusatysfakcjonowania z rozstrzygnięcia wydanego przez urząd, bezpośrednio do Rady Ligi Narodów [5, art. 149]. Instytucjami powołanymi do rozpatrywania skarg obywateli – członków mniejszości były urzędy do spraw mniejszości w obu częściach Górnego Śląska (polskiej i niemieckiej), Komisja Mieszana w Katowicach, organ złożony z pięciu osób – po dwóch Górnoszlązaków narodowości polskiej i niemieckiej oraz prezydenta komisji innej narodowości [5, art. 562] i Trybunał Rozjemczy w Bytomiu, organ złożony z trzech osób: dwóch sędziów posiadających kwalifikacje sędziowskie w reprezentowanym przez siebie kraju (po jednym z obu państw) i sędziego prezydenta innej narodowości. Wszyscy sędziowie trybunału powoływani byli na trzyletnią kadencję z możliwością reelekcji [5, art. 563]. Prezydenci tych ciał mieli być mianowani przez Radę Ligi Narodów działającą w tej sprawie na prośbę rządów państw-stron. Natomiast sędziowie rozjemczy Trybunału Rozjemczego oraz członkowie Komisji Mieszanej winni być mianowani przez rządy swoich państw [5, art. 564]. System oparty na dwutorowości ochrony dawał mieszkańcom Górnego Śląska uprawnienia, których nie posiadały żadne inne mniejszości w Europie [6, s. 202].

Oprócz wspomnianej części «Ochrona mniejszości» oraz szczegółowych regulacji odnoszących się do ustanowienia Trybunału Rozjemczego i Komisji Mieszanej ich statusu prawnego, organizacji wewnętrznej, kompetencji i właściwości, oraz postępowania przed tymi organami umieszczonych w części «Górnoszląska Komisja Mieszana i Górnoszląski Trybunał Rozjemczy», umowa ta normowała wiele innych kwestii dotyczących współżycia dwóch narodów na spornym terytorium Górnego Śląska. Wśród nich były:

- ochrona praw słusznie nabytych przed nowym podziałem spornego terytorium;
- sprawy wywłaszczeniowe;
- problemy zmiany obywatelstwa ludności optującej za innym państwem niż to w którym się znalazła oraz skutków takiej zmiany;
- kwestia własności mieszkań pozostałych na terenie, którego przynależność państwowa się zmieniła;
- sprawy społeczne: związki pracodawców i pracowników, ubezpieczenia społeczne;
- sprawy gospodarcze: polityka celna, regulacja dotycząca kart cyrkulacyjnych, polityka finansowa na przedmiotowym terenie łącznie z sektorem bankowym, infrastruktura (wodociągi, energetyka), łączność, koleje i inne kwestie szczegółowe [5].

Konwencja ta oceniana była jako bardzo silny instrument ochrony mniejszości narodowych, o czym może świadczyć opinia Władysława Zaleskiego, że konwencja górnośląska to «jedna z najbardziej interesujących, a zarazem najśmielszych i najdalej idących prób w kierunku stworzenia międzynarodowego prawa mniejszościowego i uprawnień mniejszości w ogóle» [9, s. 97].

Niestety niejednokrotnie przyznane mniejszościom prawo zamiast służyć ich ochronie, służyło destabilizacji państwa zamieszkania, nawet oderwania danego terytorium od takiego państwa, czego przykładem była działalność tzw. Sudetendeutsche w Czechosłowacji [1, s. 126], czy też aktywność Deutscher Volksbund für Polnisch-Schlesien. Takie inspirowane z Berlina działania, nie tylko w czasach Adolfa Hitlera, ale również wcześniej – za rządów kanclerza Gustava Stresemanna [1, s. 119] stały się powodem wypowiedzenia przez Polskę „do czasu wprowadzenia w życie ogólnego i jednolitego systemu ochrony mniejszości narodowych” traktatu o ochronie mniejszości 13 września 1934 r. [1, s. 127; 3, s. 32].

Nie tylko Niemcy zostały w sprawie mniejszości narodowych potraktowane ulgowo, ale dotyczyło to również innych państw, np. Włoch czy Hiszpanii. Ludność Górnej Adygi i Istrii jeśli chodzi o Włochy, zaś Katalończycy jeśli chodzi o Hiszpanię nie posiadały takiej ochrony jak mniejszości w Europie Środkowo-Wschodniej [6, s. 204].

W dość skromnym wymiarze zajęto się też problemem ochrony praw ludności zamieszkałej na terytoriach mandatowych (terytoriach pozostających pod opieką mocarstw do czasu osiągnięcia przez nie możliwości samodzielnego rządzenia sobą). Państwa mandatariusze czyli opiekunowie tych niesamodzielnych terenów miały obowiązek składania do specjalnej stałej komisji Rady Ligi raportów o działaniach podjętych w tym obszarze. Mandatariusze gwarantowali rdzennym mieszkańcom wolność religijną oraz zakazali „handlu bronią, niewolnikami i alkoholem” oraz deklarowali, że «dobrobyt i rozwój tych ludów stanowią święte posłannictwo cywilizacji» [8, art. 22].

PODSUMOWANIE

System ochrony mniejszości narodowych pod rządami ładu wersalskiego to zagadnienie warte uwagi, szczególnie na tle rozważań dotyczących stale występujących w dwudziestoleciu międzywojennym konfliktów międzynarodowych, których kulminacją był wybuch II wojny światowej. Analiza tego problemu prowadzi przede wszystkim do wniosku, że tkwiące u podstawy tego systemu założenia były jak najbardziej słuszne. Problem tkwił na płaszczyźnie praktycznej realizacji tych prawideł. Największa słabość tkwiła w nierównorzędnym traktowaniu państw – sygnatariuszy traktatu wersalskiego. Działo się tak już od samego początku, kiedy to mocarstwa obciążały poszczególne państwa różnymi jeśli chodzi o rangę zobowiązaniami tyczącymi się tegoż problemu – jedne państwa musiały zawierać traktaty (prawo bezwzględnie obowiązujące), zaś inne mogły poprzestać jedynie na

зłożeniu stosownej deklaracji (soft law – normy o charakterze postulatywnym). Kolejną wadą systemu występującą *ab initio* było nieobjęcie tymi zobowiązaniami głównego winowajcy I wojny światowej (czyli kraju, który jest potencjalnym agresorem na przyszłość) czyli Niemiec. Późniejsze wydarzenia dowiodły, iż Rzesza tym chętniej wykorzystywała regulacje obciążające państwa w tym zakresie, (skoro sama nie musiała się obawiać odwetu w postaci zarzutu złego traktowania mniejszości – nie była do tego zobowiązana) do destabilizacji sytuacji politycznej sąsiadów, a nawet usprawiedliwiania agresji. Istnienie takiego zjawiska w historii tylko utwierdza nas w przekonaniu, że prawo międzynarodowe ma bardzo duży wpływ na losy świata.

BIBLIOGRAFIA

1. Balcerak, W. Liga Nadziei Z dziejów Ligi Narodów. Warszawa: Wydawnictwo Neriton Instytut Historii PAN, 2010.
2. Barcik, J., Srogosz, T. Prawo międzynarodowe publiczne. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2014.
3. Kuźniar, R. Prawa człowieka, prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2000.
4. Maciejewski, M. Prawne aspekty położenia mniejszości narodowych na Górnym Śląsku w latach 1918–1939. *Czasopismo Prawno-Historyczne*. T. LXV. 2013. Z. 1.
5. Polsko-niemiecka Konwencja Górno-Śląska zawarta w Genewie dnia 15-go maja 1922 r. URL: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/show-content/publication/edition/138866?id=138866> (dostęp: 23 marca 2019).
6. Sierpowski, S. Liga Narodów w latach 1919–1926. Wrocław: Wydawnictwo Ossolineum, 2005.
7. Traktat między Głównymi Mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi a Polską, podpisany w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 r. *Dz. U.* 1920. Nr 110. Poz. 728.
8. Traktat pokoju między mocarstwami sprzymierzonymi i skojarzonymi i Niemcami, podpisany w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 roku. URL: http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19200350200/O/D19200200_PL.pdf (dostęp 24 marca 2019).
9. Zaleski, W. Międzynarodowa ochrona mniejszości. Warszawa, 1932.

СИСТЕМА ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ЛІЗІ НАЦІЙ

Об'єкт цього дослідження – міжнародний механізм захисту національних меншин за так званою Версальською системою договорів. Періодом, для якого досліджувана проблема обмежена на практиці, є 1920–1939 рр., тобто з моменту набуття чинності Версальського договору, який був Конституцією Ліги Націй до початку Другої світової війни. Формально Ліга Націй існувала до 1946 р., проте на 1 вересня 1939 р. світ уже керувався законами війни (раніше також агресія порушила міжнародний порядок, який був яскравим прикладом політики умиротворення Гітлера або згоди на тривале порушення міжнародного права, що зробило рішення Ліги Націй менш важливими за положення договору). Автор подає питання окремо в загальноєвропейському вимірі, окремо від Польщі, поєднуючи обидва погляди. Також наведено факти, що ілюструють конфліктні тенденції в міжвоєнний період і пов'язані з використанням інструментів захисту національних меншин для дестабілізації міждержавних відносин. Текст поділено на вступ, основну частину й висновки.

Ключові слова: Версальська система, права меншості, малий Версальський договір, політичні права, міжвоєнне двадцятиліття.

**SYSTEM OF PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES
IN THE LEAGUE OF NATIONS**

The Subject of this text is the international mechanism for protecting national minorities under the so-called of Versailles. Period, to which the problem is limited in practice are the years 1920–1939. Since the entry into force of the Treaty of Versailles, which was the Constitution of the League of Nations until the outbreak of World War II. Formally, the League of Nations existed until 1946, but on 1 September 1939 the world was already ruled by the law of War (previously also aggression exceeded international order, which was a bright example of the politics of appeasement to Hitler or the consent to Continuing violations of international law have made the League less important than the treaty provisions). The Author presented the question separately in the pan-European dimension, separately from Poland, combining both perspectives. Facts have also been Cited, illustrating the conflict trends in interwar Europe and the associated use of instruments to protect national minorities in the implementation of destabilization in interstate relations. The Text is divided into the introduction, the substantive part and the ending.

Key words: the Versailles system, minority rights, a small Versailles Treaty, political rights, the interwar period.

Матеріал надійшов до редакції 14.04.2019 р.

УДК 327.7(061.1ЄС)

Наталія Карпчук,

доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій
та політичного аналізу,

Східноєвропейський університет імені Лесі Українки,

43024, Україна, Волинська обл., м. Луцьк, вул. Винниченка, 28, каб., 6

karpchuknata@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-9998-9538

**ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЯК НАПРЯМ
ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДЛЯ СПРИЯННЯ
МІЖНАРОДНОМУ МИРУ Й БЕЗПЕЦІ**

Гуманітарна допомога й цивільний захист належать до напрямів зовнішньополітичної діяльності Європейського Союзу. Допомога спрямовується через 200+ міжнародних і місцевих партнерських організацій та агентств і підтримується тисячами європейських волонтерів. Це робить ЄС одним із найпотужніших донорів гуманітарної допомоги у світі. На міжнародній арені Союз підтримує й пропагує свої цінності та інтереси й сприяє миру, безпеці, сталому розвитку і взаємній повазі між народами. Збереження життя, запобігання та полегшення людських страждань, збереження честі й гідності населення, яке постраждало від стихійних лих та техногенних криз, – місія Генерального директорату Європейської комісії з питань цивільного захисту й операцій із гуманітарної допомоги.